

Tematyka 13 numeru „Studiów Wschodnioeuropejskich” została zdominowana przez problemy dotyczące procesów modernizacji państw na obszarze postradzieckim. Niniejsza publikacja nt. „Państwa postradzieckie w procesie modernizacji” koncentruje się na wielu dziedzinach odnoszących się zarówno do sfery teoretycznej, jak i funkcjonalnej na obszarze postradzieckim. Procesy modernizacji państw, na terytorium byłego ZSRR, zostały zapoczątkowane po 1991 roku i trwają do chwili obecnej. Po upadku Związku Radzieckiego i powstaniu, na jego obszarze, suwerennych i niepodległych państw zakładano, że dla społeczeństw postradzieckich państwowość oparta na wzorach zachodnich jest istotnym czynnikiem modernizacyjnym. Na Zachodzie zakładano, iż procesy modernizacji państw postradzieckich będą się koncentrowały co najmniej na dwóch płaszczyznach: 1- zerwanie z dziedzictwem okresu komunistycznego oraz; 2- zapoczątkowanie reform wolnorynkowych i demokratycznych. Próby budowania państw demokratycznych, zwłaszcza w europejskiej jej części, jak Rosja i Białoruś, zakończyły się niepowodzeniem. Również zaangażowanie Unii Europejskiej, w procesy przebudowy państw postradzieckich, nie należy zaliczyć do skutecznych.

Aktualny 13 numer czasopisma, chcielibyśmy zadekować Profesorowi Konstantemu Adamowi Wojtaszczykowi z okazji 45-lecia pracy akademickiej. Prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk w swoim bogatym dorobku naukowym był również zaangażowany w proces badań wschodnich. Był inicjatorem m.in. współpracy naukowej z Uniwersytetami: w Łucku, Kijowie i Odessie, Narodowej Akademii Zarządzania na Ukrainie, Państwowym Uniwersytecie w Mińsku na Białorusi oraz Państwowym Uniwersytecie w Petersburgu w Rosji. Ostatnim efektem jego aktywności w omawianej dziedzinie nauki jest monografia „Polska i Rosja w zmieniającej się Europie”, której autorami są uczeni z Państwowego Uniwersytetu w Petersburgu, jak i z Uniwersytetu Warszawskiego. Planowany czas wydania monografii, to wiosna 2021 roku. Warto również podkreślić, że prof. dr hab. Konstanty Adam Wojtaszczyk organizował w latach 2014-2020 w Instytucie Europeistyki, którego był dyrektorem, wiele międzynarodowych konferencji, dotyczących Wschodu.

W niniejszym numerze „Studiów Wschodnioeuropejskich” opisano procesy przemian modernizacji państw postradzieckich w aspekcie politycznym, gospodarczym, służb specjalnych, migracyjnym, demograficznym i współpracy regionalnej.

Publikację otwiera artykuł Alicji Stępień – Kuczyńskiej zatytułowany System polityczny, zmiany, wyzwania dla politologii. Autorka podejmuje temat zmiany systemu politycznego pod wpływem uwarunkowań zewnętrznych. Nawiązuje do wątków pandemii, która nawiedziła świat w 2020 roku jako czynnika, który może wpływać na zmiany w systemie politycznym państw.

Istotną kwestię dotyczącą spraw gospodarczych podjęli Włodzimierz Fehler, Irina Pavlenko oraz Vladimir Salliw w artykule Energy stability in the context of modernization of post-soviet countries. Autorzy artykułu dokonują analizy zrównoważonego funkcjonowania systemów eliminacji szkodliwych skutków eksploatacji węgla, który stanowi jedną czwartą całkowitej produkcji energetycznej Unii Europejskiej.

Na istotny problem dotyczący sankcji ekonomicznych zwrócił uwagę Jarosław Mazurek. W artykule pt. Wpływ sankcji celowych wobec państw Europy Wschodniej na instrumenty finansowania handlu w Unii Europejskiej wykazuje celowość sankcji oraz zwraca uwagę, iż są tak przemyślane, by ich negatywne konsekwencje wobec osób, które de facto nie odpowiadają bezpośrednio za politykę, były jak najmniejsze.

Interesujący problem badawczy przedstawił Michał Szczegielnik w swoim artykule pt. Rozwój prawa do informacji w postradzieckich krajach Azji Środkowej, w którym wykazuje związek pomiędzy poziomem korupcji a obowiązującymi przepisami z zakresu prawa do informacji w wybranych krajach Azji Środkowej. Z kolei Saltanat Saifullayeva Kuzembaeva w artykule pt. Status and prospects of Kazakhstan and the European Union's relations development in the context of the new agreement on cooperation, analizuje skutki wdrażania Umowy o wzajemnym partnerstwie i współpracy (SPS) między Kazachstanem a Unią Europejską, której celem jest wykazanie wzajemnej woli politycznej w celu rozszerzenia strategii współpracy w tym obszarze.

W procesie modernizacji państw znaczącą rolę odgrywają migracje, które opisuje Wiktoria Trybuł w artykule pt. Migracje w regionie Trójmorza jako wyzwanie dla bezpieczeństwa społecznego i ekonomicznego. Autorka bardzo ciekawie analizuje problemy migracji. W państwach należących do inicjatywy Trójmorza badania dotyczące migracji prowadzone są przez narodowe ośrodki statystyczne (odpowiedniki polskiego GUS). Badania te koncentrują się na różnych aspektach migracji, ponadto dane przedstawiane na stronach internetowych ośrodków statystycznych dotyczą różnych okresów – niekiedy jest to perspektywa wieloletnia, czasami ostatni rok/dwa. Wobec takiej różnorodności danych nie

sposób na ich podstawie wyprowadzić wnioski dla całego Trójmorza. Tym samym dane te zostały przytoczone w ramach identyfikowania zjawiska migracji w poszczególnych państwach regionu, a nie całości Inicjatywy.

Na ważne kwestie dotyczące rozwoju współpracy regionalnej zwraca uwagę Sylwia Zawadzka w artykule pt. Rozwój współpracy minilateralnej Polski z Litwą i Ukrainą na rzecz bezpieczeństwa i modernizacji na przykładzie Trójkąta Lubelskiego. W lipcu 2020 r. Polska, Litwa i Ukraina zainicjowały wspólny format minilateralny, który zakłada wzmocnienie stosunków politycznych, ekonomicznych, wojskowych i społecznych między państwami. Jest on szansą przede wszystkim dla Ukrainy zarówno w wymiarze wewnętrznym, jak i zewnętrznym, gdyż z jednej strony inicjatywa ma koncentrować się na wspieraniu polityczno-gospodarczych przemian na Ukrainie oraz implementacji procedur zapobiegających nadużyciom systemu prawnego, a zatem stanowić kolejny etap demokratyzacji kraju, jak również ma wzmocnić jej pozycję.

Dariusz Męczykowski w swoim artykule pt. Rola informacji z perspektywy dynamicznej interpretacji „trudnej przyjaźni” Polski i Ukrainy zwraca uwagę na relacje polsko – ukraińskie w kontekście nierozliczonych konfliktów. Zasadnicze pole badawcze dotyczy wpływu socjostruktury na perspektywy interpretacji „trudnej przyjaźni” z udziałem informacji. W tym celu przyjęto, iż metody socjocybernetyczne posiadają właściwą moc diagnostyczną w badaniu trendów opiniotwórczych struktur społecznych i toru informacyjnego, funkcjonujących jako systemy sub-autonomiczne. Warto podkreślić, że wskazane stanowisko pozwala także na wyeksplikowanie pierwotnych przyczyn (wystarczających i niezbędnych) systemu bezpieczeństwa (konceptualizacja) z udziałem toru informacyjnego.

W procesie modernizacji Kazachstanu ważną rolę odgrywa Polska na co wskazuje Krystyna Gomółka w artykule pt. Poland's economic relations with Kazakhstan. Współpraca gospodarcza między Polską a Kazachstanem, którą Autorka ciekawie prezentuje poprzez analizę eksport/import jest zwiastunem pozytywnego trendu, zarówno dla rozwoju Polski, jak i modernizacji Kazachstanu.

Piotr Leszczyński, Przemysław Ogarek, Paulina Zwolenik oraz Mariusz Ruszel w artykule pt. Strategiczne aspekty współpracy energetycznej Azerbejdżanu z Turcją, podejmują ciekawy problem gazu ziemnego jako istotnego instrumentu polityki w relacjach z Turcją. Autorzy dokonali analizy badawczej współpracy gazowej pomiędzy Azerbejdżanem a Turcją w kontekście obecnych uwarunkowań na globalnym rynku energii. Postawione zostały pytania badawcze, dotyczące kwestii w jaki sposób Azerbejdżan przyczynia się do stworzenia hubu gazowego w Turcji? W tekście dokonana została weryfikacja hipotezy badawczej zgodnie z którą skutki pandemii wirusa SARS CoV-2 w połączeniu z realizacją

projektów infrastruktury energetycznej przyczyniły się do wzmocnienia pozycji Azerbejdżanu jako głównego dostawcy gazu ziemnego do Turcji.

W procesach modernizacji państw, zwłaszcza na obszarze postradzieckim istotną rolę odgrywają służby specjalne, które pełnią zarazem ważną rolę w umacnianiu systemu politycznego państwa. Temat ten został opisany przez Andrzeaja Skwarskiego w artykule pt. Służby specjalne Rosji podstawowym narzędziem realizacji polityki wielkomocarstwowej Kremla. Autor wskazuje na pozycję służb specjalnych w systemie bezpieczeństwa państwa, a także opisuje poziom ich wykorzystania w polityce wewnętrznej oraz zagranicznej.

Proces demograficzny we współczesnym państwie to istotny problem dla gospodarki a więc i rozwoju państwa. Temu problemowi poświęcony jest artykuł Radosława Kiejstuta Kardasia pt. Procesy demograficzne w Tadżykistanie. Autor wskazuje na tendencje i specyfikę procesów demograficznych w Tadżykistanie, stanowiącym jego zdaniem przykład państwa, które mając bardzo korzystną sytuację demograficzną, zdecydowało się na wykorzystanie migracji dla rozwiązania problemu nadwyżki siły roboczej.

W kolejnym artykule autorstwa Marzeny Mruk Czeczenia w XXI wieku, czyli stabilność wewnętrzna Federacji Rosyjskiej a „niesforna Republika” autorka, na podstawie analizy relacji Rosji z Czeczenią konkluduje, iż wypracowanie przez Rosję stanowiska wobec Republiki Czeczeni pozwala Moskwie na stworzenie, jednolitej polityki wobec wszystkich republik północnokaukaskich. Polityka czeczenizacji rozpoczęta przez Władimira Putina spowodowała, że w granicach Federacji Rosyjskiej powstał praktycznie samostanowiący o sobie twór o całkowicie innej kulturze i cywilizacji i mimo iż oficjalnie jest częścią państwa rosyjskiego, to stworzył swój własny hermetyczny świat, do którego trudno się dostać władzom centralnym.

Paweł Neumann-Karpiński w artykule Wojna w Donbasie – przyczynek do rozważań nad niedopowiedzeniami teorii wojny sprawiedliwej, analizuje wojnę w Donbasie, jako przyczynek do rozważań nad niedopowiedzeniami teorii wojny – według Michaela Walzera. W tekście wskazane zostały kluczowe czynniki, które uniemożliwiają opracowanie konfliktu na wschodzie Ukrainy przy pomocy tradycyjnych teorii wojny sprawiedliwej takiej jak dążenie do niepełnej secesji pro-rosyjskich separatystów, status Federacji Rosyjskiej jako nieoficjalnego uczestnika konfliktu oraz problem "realności" samej intencji separatystycznej.

W części Informacje – *Sprawozdania* – *Recenzje* – *Referaty* publikujemy refleksje Józefa Tymanowskiego na temat książki Alicji Stępień – Kuczyńskiej *Gorbaczow*, referat Pawła Stawarza dotyczący *The impact of the Second Karabakh War on Azerbaijan's position in the South Caucasus - opportunities and threats*, wygłoszony na Międzynarodowej Konferencji Naukowej „New Order and law in the Caucasus: threat, risk and transformation

(After the second Karabakh War)” zorganizowanej 5 grudnia 2020 r. przez Centrum Analityczne STEM (Azerbejdżan), a także refleksje na temat koncepcji Trójmorza uzyskane przez Aleksandrę Daniluk w ramach prac nad broszurą XXVII konferencji „Europa Karpat”, organizowanej przez Sejm RP w Karpaczu w dniach 8-9 września 2020 roku.

Redaktorzy niniejszego 13 numeru Studiów Wschodnioeuropejskich dziękują autorom z polskich i zagranicznych ośrodków akademickich za cenne refleksje dotyczące procesów modernizacji na obszarze państw postradzieckich.

Józef Tymanowski